

מראי מקומות - תענית

ו:

פשיטא דאי"ז משום ועצר. וכ' דאולי י"ל דנהי דאי"צ להתענות כשירדו גשמים כשיעור הזה, אבל מ"מ ה"א שאי"ז כדרך שובע, קמ"ל דאין בו כלל משום ועצר.

ה. מאימתי מברכין על הגשמים, משיצא חתן לקראת כלה

פרש"י שירדו כ"כ שכשהטפה נופלת יוצאה אחרת ובולטת כנגדה. ומשמע מרש"י דהטפה שהיא בארץ שיוצאה כנגד הטפה הנופלת היא החתן, והטפה הנופלת היא הכלה. וכן הביא הריטב"א מהי"מ, וכ' דאע"פ דאמרנו לעיל דהמטר הבעל והקרקע האשה, זהו הדמיון בין השמים והארץ, אבל בגוף המטר עצמו בתחלת בואו, קודם שיוליד בנים, יש שם בטפות גשם דמיון חתן וכלה על דרך הנ"ל. והביא מהרמב"ם (ברכות י, דפי' דהיינו משירבו המים על הארץ ויעלה אבעבועות על פני המים וילכו האבעבועות זו לקראת זו. אולם ע' בערוך (ערוך חתן) שכ' דכשתרד טפה על הקרקע שכבר ירד בו מטר, מעלת כמין אבעבועות לפי ירידת גשמים, שהגשמים נקראים חתן, ואבעבועות כלה (ולפ"ז קו' הריטב"א לק"מ).

ו. מאימתי מברכין על הגשמים

רש"י מביא את הגמ' בברכות דעל הגשמים מברכין הטוב והמטיב, ומחלקת בין רואה ושומע, דרואה מברך מודים וכו', ושומע מברך הטוב והמטיב. והק' רעק"א, הא הגמ' דחתה הך תירוצא ומסיק דאידי ואידי דמחזי, כאן שיש לו קרקע, מברך הטוב והמטיב, ומי שאין לו קרקע מברך מודים. אולם ע' בריטב"א כאן שכ' דהך אוקימתא לא אדחיא התם כלל, וחילוק בין יש לו קרקע ובין אין לו הוא רק במי שרואה, אבל מי ששומע לעולם אומר הטוב והמטיב, ולפ"ז מיושב קו' רעק"א. (וע' מג"א (רכ"א, ב') דס"ל דלמסקנת הגמ' השומע מברך רק כשיש לו קרקע, אבל אם אין לו קרקע אינו מברך כלל, ולפ"ז שפיר יש להק' קו' רעק"א, אולם בביאור הגר"א שם משמע קצת דס"ל כהריטב"א, וצ"ע בזה).

ז. מברכין

לשון המחבר (או"ח רכ"א, א') הוא "אם היו בצער מחמת עצירת גשמים וכו'", ומשמע דרק כשהי' מצב של עצירת גשמים ואח"כ ירדו גשמים, אז מברכין, אבל אם ירדו גשמים בעתם, אין מברכין. והעיר הביאור הלכה שם דהרמב"ם אינו מזכיר לשון צער, וכ' דאולי גם המחבר כ' כן רק בארצות אחרות, דבדרך כלל יש להם גשמים בשפע, אבל בא"י אולי גם המחבר מודה דלעולם צריך לברך כשירדו גשמים. והביא דהפמ"ג לא כ' כן, אלא כ' דאפי' בא"י אין מברכין אלא במקום שהי' צער מעיקרא, וכ' הביאור דל"צ דצ"ע לדינא, ונראה דיברך בלא שם ומלכות (וע' בספר פסקי תשובות שם דהניח בצ"ע מה שאין מברכין ברכה זו בא"י בזמן הזה, אפי' בשעת עצירת גשמים).

א. מאימתי כל אדם מותרין בלקט

הק' בתוס' רעק"א בפאה (ח, א), למה מותר לכל אדם לקחת את הלקט, למה לא יקנה בעל החצר בקנין חצרו, והניח בצע"ג. וע' רש"י שם שהביא מדברי הרא"ש בב"מ על המשנה דמצא בגל, דכ' דחצירו לא עדיף מידו, וכמו דידו אם אתא לידו קודם יאוש אינו קונה ביאוש, ה"ה חצרו כן. ובתוס' אנשי שם תי' דשאני הכא דבעל השדה הי' מייאש מעיקרא, וא"כ אינו קני לו.

ב. משילכו הנמושות

פרש"י, דמכאן ואילך כבר נתיאשו שאר העניים וכו'. וע' קובץ שעורים (ב, יז, וכ"כ בתורת זרעים פאה ח, א) שדייק מדברי הרמב"ם (מתנ"ע א, יא) דהדין דמותרין לכל אדם אינו משום יאוש, אלא מקרא דלא לעורבים ולעטלפים, וא"כ איך תלתה הגמ' בב"מ (כ"א) משנה זו במח' אביי ורבא אם יאוש שלא מדעת מהני או לא, הא אי"ז מדין יאוש כלל. וכ' לחקור בגדר מתנ"ע קודם שהגיע לידם, האם הוא בגדר ממון עניים או הפקר לעניים. וכ' להוכיח שם שהוא בגדר הפקר לעניים, וע"כ הי' צריך הרמב"ם להביא קרא שיהי' אחרים יכולים לקחתו, דמדין יאוש גרידא לא מהני, שהרי אינו שלהם כלל. ומה שהביא ממשנה זו לענין מח' אביי ורבא בישל"מ, ביאר הקו"ש שהוא משום דלא נח' אביי ורבא ביאוש בלבד, אלא בכה"ת כולה בדבר הצריך ניהותא, האם צריך ניהותא בפועל או האם סגי בניהותא בכח. וא"כ, לזה שפיר מביאין רא"י ממתני', דהא צריך לניהותא דעניים, ולכאנ' אין כאן ניהותא שלהם בפועל. אבל ע' בדבר אברהם (א, י"ג) שהק' ל"ל ב' טעמים, אם קרא ל"ל סברא דיאוש, ואם מייאשים ל"ל קרא. וביאר דצריך ב' הטעמים, דהדין תעזוב לעניים ולא לעורבים הוא תנאי בעיקר מצות העזיבה, דהיינו דהיכא דאין עניים אצלו בשעת העזיבה, אז אי"צ לעזבו מתחלה. אבל כיון שעזבו, אז נעשה כבר ממונם של עניים, וא"כ א"א לצאת מרשותם אלא בדרכי הקנאה, ולזה צריך יאוש (אולם משמע מדברי הקו"ש דרוצה לדקדק מהרמב"ם הנ"ל להיפך, דאפי' דינא דמתני', דמה שכבר עזב מותר ליקח, ג"כ נלמד מהאי קרא).

ג. לבער פירות שביעית

נח' הראשונים בביאור דין ביעור בשביעית. שי' הרמב"ם (שמיטה ז, ג) היא דכשהגיע זמן הביעור נאסרו הפירות לאכילה וצריך לאבדם. שי' הרמב"ן עה"ת (ויקרא כ"ה, ז', הובא בכס"מ שם) היא דהאיסור לאוכלו לאחר זמן הביעור הוא רק כשמחזיקם כשלו, אלא צריך להפקירם והניחן חוץ לביתו כדי שיאכלם בין אדם בין חי'. ושי' הראב"ד (שם) היא דכשכלה האוכל מאותה העיר, צריך לעשות כמש"כ הרמב"ן, וכשכלה מן כל הארץ הזאת, אז צריך לאבדם לגמרי.

ד. גשמים שירדו כדי לגוף בהן פי חבית, אין בהן משום ועצר

הק' השפת אמת, הא אמרי' לעיל דזהו שיעור רביעה שני, וא"כ